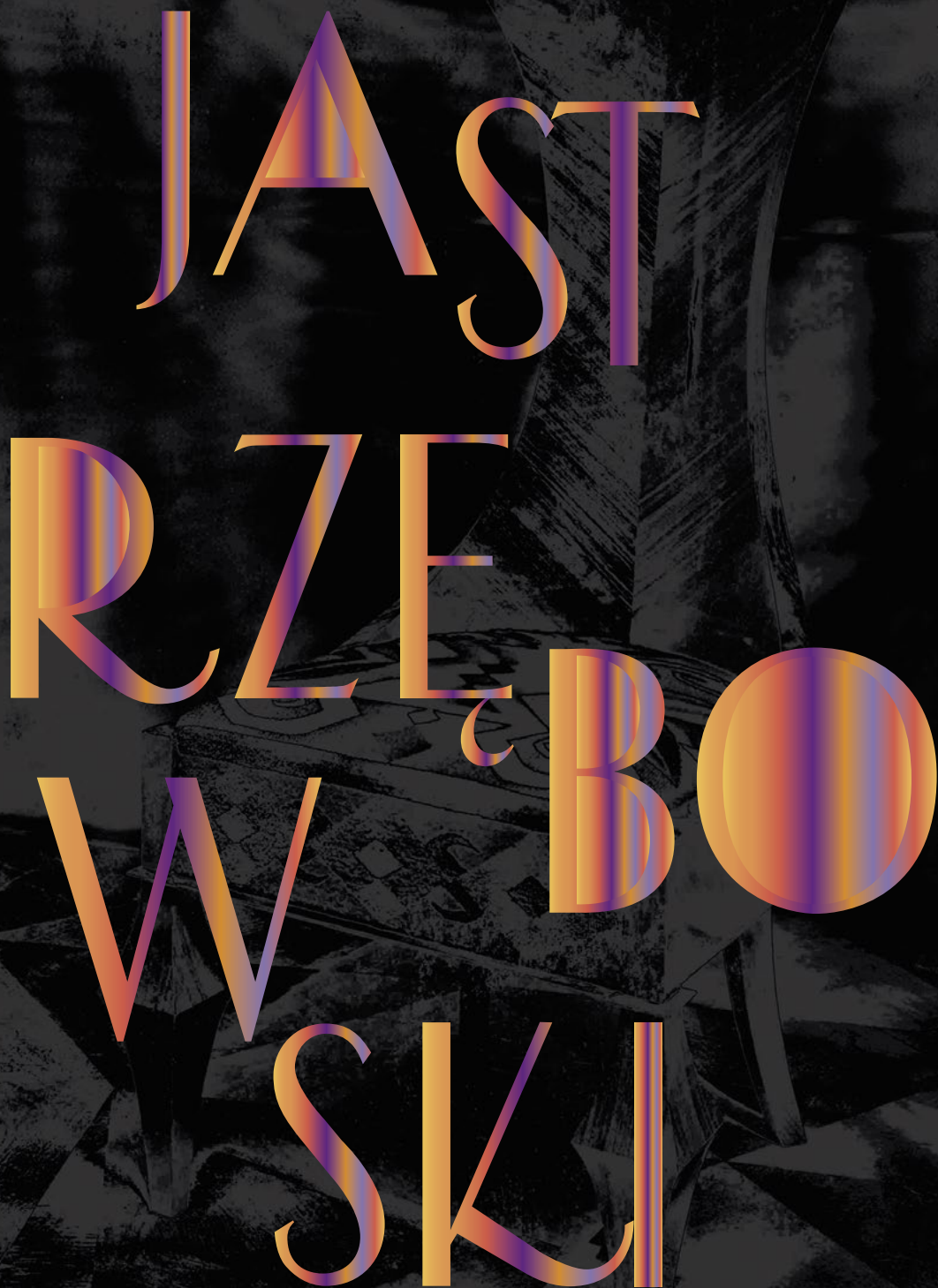

PROJEKTANT. WOJCIECH JASTRZĘBOWSKI (1884-1963)

11.11.2023 – 19.05.2024

JAST
RZĘ
BOWSKI

Projektant. Wojciech Jastrzębowski (1884-1963)

11.11.2023 – 19.05.2024

Kuratorka: Joanna Kania

Przygotowanie wystawy: zespół Muzeum ASP w Warszawie: Jolanta Gola, Jacqueline Horodyńska, Katarzyna Jankowska Cieślik

Konsultacje: Maryla Sitkowska

Tłumaczenia: Piotr Szymor

Opracowanie multimediiów: Piotr Kopik, Łukasz Kosela, Aleksandra Murawska, Koło Naukowe Przestrzeń Audiowizualna

Opieka konserwatorska: Dorota Dzik-Kruszelnicka, Zofia Koss, Anna Kowalik, Anna Szłasa-Byczek, Anna Sembiring

Projekt ekspozycji: Jakub Marzoch

Projekt graficzny: Fontarte | Magdalena Frankowska, Artur Frankowski

Koordinator ze strony Fundacji ASP w Warszawie: Michał Opiłowski

Wojciech Jastrzębowski podczas wystawy paryskiej, 1925, fot. S. Londynski, Muzeum ASP w Warszawie

Zbiory Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, obejmujące głównie powojenne projekty, modele i szkice, będące darem Rodziny Wojciecha Jastrzębowskiego, zostały uzupełnione o obiekty wypożyczone z następujących instytucji: Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Narodowe w Krakowie, Archiwum ASP w Warszawie, Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej, Biblioteka Główna ASP w Krakowie, Biblioteka Główna ASP w Warszawie, Fundacja im. Marii i Jana Szczepkowskich, Instytut Pamięci Narodowej, Instytut Piłsudskiego w Warszawie, Muzeum ASP w Krakowie, Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie, Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, Muzeum Łazienki Królewskiej w Warszawie, Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, Mennica Polska SA, Ministerstwo Edukacji i Nauki oraz od Rodziny Profesora i kolekcjonerów prywatnych.

Muzeum Akademii Sztuk Pięknych
w Warszawie, Pałac Czapskich
Warszawa, Krakowskie Przedmieście 5

Urodzony w Warszawie, absolwent krakowskiej ASP (1904-1909) w „klasie” Józefa Mehoffera. Podczas I wojny światowej ochotnik w 1 Brygadzie Józefa Piłsudskiego, a następnie w Wojsku Polskim. Uczestnik wojny polsko-sowieckiej 1920. W latach 1923-39 profesor warszawskiej Szkoły Sztuk Pięknych (SSP, od 1932 ASP), rektor uczelni w latach 1936-39. Dyrektor Departamentu Sztuki w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w latach 1928-30, senator Rzeczypospolitej 1936-38. Podczas II wojny rzeczoznawca i kierownik wystaw propagandowych rządu emigracyjnego w Londynie. Po powrocie do kraju w 1947, do roku 1961 kontynuował pracę pedagogiczną na ASP, adaptując idee wzornictwa Dwudziestolecia do nowych warunków.

Organizatorzy:

Mecenas wystawy:

Bank Pekao

projekt współfinansuje
miasto stołeczne
Warszawa

Wszeczhronny twórca, organizator i zaangażowany pedagog należy do postaci kluczowych dla historii i tożsamości warszawskiej ASP oraz sztuki polskiej.

Obdarzony talentem do współpracy i zdolnościami organizacyjnymi, kilkakrotnie pełnił istotną rolę w tworzeniu się ważnych ugrupowań i organizacji polskiego życia artystycznego. W 1913 był współzałożycielem i jednym z liderów Warsztatów Krakowskich, a w 1926 Stowarzyszenia Artystów Ład, skupiającego profesorów i studentów warszawskiej ASP. Oba ugrupowania miały ogromny wpływ na rozwój polskiego designu. Współorganizował również Instytut Propagandy Sztuki, instytucję o znaczeniu ogólnokrajowym, organizującą ówczesne życie artystyczne. O rangę sztuki w nauczaniu ogólnym i życiu społecznym upominał się także w swoich wystąpieniach w Senacie RP.

Swoją wizję jedności sztuki „czystej” i „użytkowej” oraz jej roli w społeczeństwie ukształtował w trakcie studiów na krakowskiej ASP

Tron Łaski, witraż, 1911, wykonano Zakładzie Żeleńskich w Krakowie, 181 × 125 cm, Pracownia i Muzeum Witrażu w Krakowie

na początku XX w. pod wpływem idei ruchu odrodzenia sztuk i rzemiosł. Poszukiwał form zakorzenionych w tradycji, a jednocześnie dostosowanych do współczesności. Inspirował się sztuką ludową, rozumianą nie jako zestaw utralonych motywów, lecz dążenie do czytelnej i prostej formy. Projektując obiekty z drewna przewidywał często stosowanie ciesielskich sposobów jego obróbki. Jednocześnie chętnie używał kubizującego, geometryzującego ornamentu. Z połączenia tych dwóch tendencji powstała „jastrzębowszczyzna” – specyficznie polska odmiana art déco.

Wystawa, będąca pierwszą przekrojową prezentacją całości twórczości artysty, odbywa się w stulecie objęcia przez niego stanowiska profesora naszej uczelni. Honorujemy w ten sposób również 100 lat funkcjonowania ASP jako szkoły państwowej, na której tożsamość Jastrzębowski wywarł istotny wpływ.

Ekspozycje pogrupowano według zagadnień w trzech salach: „Meble i Wnętrza”, „Symbole i Codziennosc” (dostępne do 19 maja 2024) oraz „Kompozycja Brył i Płaszczyzn” (dostępna do 19 marca 2024, osobny folder).

Sala 1. MEBLE I WNĘTRZA

Wnętrza sakralne

Sztuka sakralna była obecna w twórczości Jastrzębowskiego od jej początków aż do lat 50. XX w.

Ze studiów u Józefa Mehoffera wyniósł biegłość w posługiwaniu się techniką witrażu. *Tron Łaski*, zaprojektowany i prawdopodobnie wykonany własnoręcznie przez artystę w krakowskim Zakładzie Żeleńskich, łączy w sobie cechy, które śledzić możemy w całej jego twórczości: inspirację sztuką ludową oraz jasną kompozycję, opartą na zasadzie pozorowanej symetrii. W projektach sakralnych wyraźne są dodatkowe nawiązania do epoki średniowiecza.

Pierwszą dużą realizacją wyposażenia kościoła była, przeprowadzona we współpracy z Tadeuszem Stryjeńskim w latach 1918-26, restauracja i rozbudowa kościoła św. Jana Chrzyciela w małopolskim Radłowie, zniszczo-

Kościół św. Idziego w Wyszkowie. Projekt tabernakulum, 1953, gwasz, ołówek, karton, 76,2 × 56 cm

nego podczas I wojny. W radłowskich projektach pojawiają się motywy, powtarzane potem w projektowanych w latach 50. w strojach kościołów mazowieckich, takie jak ambona ze spiczastym zwieńczeniem baldachimem, symetrycznie rozmieszczona para aniołów czy promienista mandorla. Sakralne realizacje artysty przeniosły w głąb XX w. jego upodobanie do formy inspirowanej sztuką ludową, a także charakterystyczny dla art déco kryształiczny, rytmiczny ornament.

Wnętrza publiczne

Powstałe w 1913 Warsztaty Krakowskie, stowarzyszenie promujące sztukę użytkową, miało swoją siedzibę w budynku Muzeum Techniczno-Przemysłowego. Jastrzębowski zaprojektował tam wyłożoną drewnianą boazerią salę wykładową, wyposażoną w podwójne krzesła dla słuchaczy. Zgodnie z ideami Warsztatów, meble są funkcjonalne, wykonane z lokalnego, litego drewna i w swojej prostocie przywołują na myśl sztukę ludową. Dla Warsztatów Jastrzębowski projektował

także utrzymane w geometrycznym reżimie klimy, wykonywane z naturalnych surowców.

Kwestia poszukiwania odrębnego wyrazu sztuki polskiej nabrała aktualności wraz z odzyskaniem niepodległości. Miejszem do zademonstrowania tych dążeń była paryska Międzynarodowa Wystawa Sztuk Dekoracyjnych w 1925 roku, gdzie po raz pierwszy Polska miała swoją niezależną ekspozycję. Zaprojektowane przez Jastrzębowskiego sgraffita, meble i tkaniny przyczyniły się bez wątpienia do jej sukcesu.

W II Rzeczypospolitej artysta projektował wiele wnętrz użyteczności publicznej, w tym zachowane w znacznym stopniu warszawskie wnętrza siedziby Związku Zawodowego Kolejarzy (obecnie teatr „Ateneum”) i Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (obecnie Ministerstwo Edukacji i Nauki). W obydwu dominuje wysoka drewniana boazeria, z dekoracyjnymi układami trójkątów forniru.

Projektował także meble dla ambasad polskich oraz elementy wyposażenia statków M/S „Piłsudski” i M/S „Batory”. Przewodniczył zespołowi plastyków, projektujących wnętrza bliźniaczych transatlantyków, a po wojnie stworzył kilka projektów dla restaurowanego M/S „Batory”.

Kilim *Kostka*, wykonany w Warsztatach Krakowskich, ok. 1915, wełna, warsztat z płochą, 191 × 196 cm, Muzeum Narodowe w Krakowie, fot. A. Olchawska, Ł. Wojciechowski

Gabinet ministra w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (obecnie Ministerstwo Edukacji i Nauki), 1928-30, fot. W. Holnicki-Szulc, 2023

Projekty powojennej modernizacji M/S „Batory”, Kanapy do baru klasy turystycznej, 1949/50, gwasz, ołówek, karton, 37 × 45,9 cm, Muzeum ASP w Warszawie

Powrócił także do tematyki wystroju wnętrz publicznych, np. polskiego przedstawicielstwa w Moskwie czy pałacu w Jabłonie.

Meble do wnętrz prywatnych

Meble do wnętrz prywatnych noszą cechy kolejnych okresów twórczości artysty. Bezpośrednie nawiązanie do sztuki ludowej dominuje w okresie Warsztatów Krakowskich.

Sgraffita w atrium Pawilonu Polskiego, Międzynarodowa Wystawa Sztuk Dekoracyjnych i Nowoczesnego Przemysłu w Paryżu, 1925, fotografia na kartonie, 38,4 × 30,5 cm, Muzeum ASP w Warszawie

Stół z kompletu mebli dla Tadeusza Hołównki, ok. 1928-30, drewno jesionowe, fornir, 78,7 × 114,6 cm, Muzeum Narodowe w Warszawie, © MNW

Meble powstałe na przełomie lat 20. i 30. stanowią mieszankę elegancji i lekkości mieszczańskiego biedermeieru oraz pewnej dosadności, odwołującej się do klimatu meblarstwa ludowego.

Powojenne projekty i realizacje łączy dążenie do funkcjonalności i lżejszej formy z konsekwentnym użyciem lokalnego drewna i formy inspirowanej sztuką ludową, co wyróżniał styl Spółdzielni Artystów Ład.

Ostatnim zrealizowanym po wojnie wnętrzem jest wyposażenie domu własnego, spalonego podczas Powstania Warszawskiego.

Sala 2. SYMBOLE I CODZIENNOŚĆ

Symbole

Początki działalności zawodowej Jastrzębowskiemu przypadają na okres narastających nadziei na odzyskanie przez Polskę niepodległości. Wiąże się to z rosnącą potrzebą używania narodowych symboli i poszukiwaniem „swojskości” w plastyce. Obydwa dążenia znajdują odbicie w pracach artysty. Od pierwszych lat działalności jest sprawnym kreatorem ikonografii narodowej, projektując elementy plastycznej identyfikacji rocznic narodowych.

Podczas I wojny, służąc w Legionach, tworzy Odznakę za Wierną Służbę, która stała się symbolem I Brygady i rozpoczęła serię projek-

towanych przez artystę odznaczeń wojskowych i państwowych wraz z towarzyszącymi im dokumentami. Stanowią one istotny wkład w tworzący się system symboli wskrzeszonego państwa. W okresie PRL kontynuował projektowanie odznaczeń i medali państwowych oraz branżowych i okolicznościowych, w których przechowały się do połowy XX w. formy art déco.

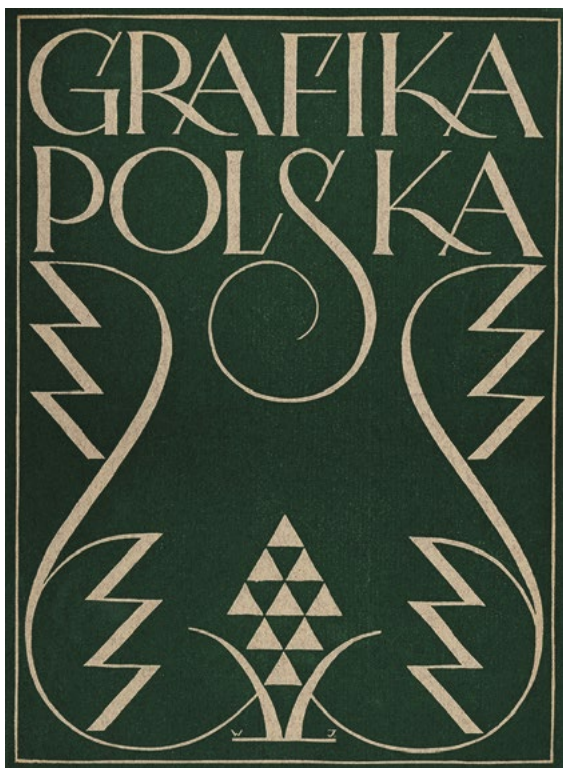
Józef Piłsudski – wódz polski, 1914, wykonano w Warsztatach Krakowskich, litografia barwna, bibułka naklejona na papier, gwasz, 34,7 × 29,5 cm, własność Rodziny

Istotnym wątkiem w działalności artysty są projekty związane z osobą Józefa Piłsudskiego. Obok odznaczeń jest to np. przeznaczona do szerokiej dystrybucji litografia *Józef Piłsudski. Wódz polski* z początków I wojny.

Projektował również oprawę plastyczną warszawskiej części uroczystości pogrzebowych Marszałka. Jego projektu była także urna na serce Piłsudskiego i mauzoleum Matka i Serce Syna na wileńskiej Rossie.

Polskie godło, herby miast ze specjalnym uwzględnieniem Warszawy, loga instytucji i zrzeseń – poczynając od znaku Warsztatów Krakowskich po powojenne projekty

„Grafika Polska” 1922 zeszyt 3, 28 × 22,5 cm, Biblioteka Główna ASP w Warszawie

dla Instytutu Wzornictwa Przemysłowego – są kolejnym znaczącym wątkiem w twórczości artysty.

Codziennność

Grafiką zainteresował się w latach studenckich i uprawiał ją przez całe życie. W czasie studiów powstała litografia Drzewa i secesyjna okładka zbiorowej Teki graficznej 1. Wkrótce, pod wpływem idei nurtu Arts and Crafts, artysta skupił się na dziedzinach użytkowych, budujących ikonosferę codziennego życia. W drukach Warsztatów Krakowskich (dyplomy, pocztówki) dominuje inspiracja sztuką ludową i „swojska” forma.

Wpływy kolejnych epok, od secesji przez art déco, po powojenne poszukiwanie nieco swobodniejszej formy, widoczne są w plakatach.

Okładki książek również pokazują różnorodność form, zmieniających się w czasie, a także ze względu na nastrój i tematykę utworu, które warunkowały użycie kompozycji statycz-

nej i oszczędnej, ekspresyjnej lub swobodnej. Ta elastyczność widoczna jest zwłaszcza w książkach projektowanych w latach wojennej emigracji dla wydawnictwa „Światpol”.

We wszystkich drukach użytkowych wyraźna jest uwaga, poświęcana przez projektanta krojowi używanej czcionki i kompozycji napisu, który miał być zarazem czytelny i estetyczny.

Elementem codzienności, zaprojektowanym przez Jastrzębowski, towarzyszącym Polakom od 1923 aż po lata 90. XX w., były monety. Przed wojną groszowe o różnych nominałach, a od 1958 PRL-owska aluminiowa 2-złotówka, której szlachetny, czytelny projekt równoważył wrażenie bylejakości użytego materiału.

Upodobanie do żartu i uważność wobec drobiazgów znajdują odbicie w projektach zabawek, pochodzących zarówno z początkowego okresu twórczości, jak i z lat powojennych. Ten temat, zdaje się osobiście bliski artyście, był również częstym zadaniem, zlecanym studentom podczas wieloletniej praktyki dydaktycznej.

Makieta monety 10-groszowej, 1923-29, odlew cyzelowany, mosiądz, śr. 15,3 cm, Muzeum Narodowe w Warszawie, © MNW

Model monety dwuzłotowej, rewers, wersja zrealizowana, gips, odlew, śr. 20 cm, Muzeum ASP w Warszawie

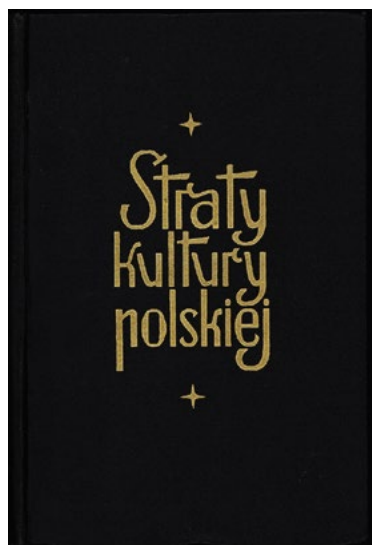

Swoszowice. Zdrojowisko pod Krakowem, 1909, papier, litografia barwna, 70,5 × 56,3 cm, Muzeum ASP w Warszawie

Gwiazda Akademii Literatury, egzemplarz specjalny dla Marszałka Józefa Piłsudskiego, 1933, srebro złocone, emalia, śr. 13 cm, Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie

Straty kultury polskiej 1939-1944, Książnica Polska, Glasgow, 1945, 14,4 × 20,5 cm, własność Rodziny

Nalepka okolicznościowa na okna z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1913, wykonano w Warsztatach Krakowskich dla Towarzystwa Szkoły Ludowej, papier, druk, litografia barwna, 24,7 × 24,7 cm, własność Rodziny

